

Χώρας αειχώρας

Κείμενα Πολεοδομίας, Χωροταξίας και Ανάπτυξης

Ειδικό τεύχος – Αφιέρωμα

2014

19

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ ΔΗΜΗΤΡΗΣ
ΣΚΑΓΙΑΝΝΗΣ ΠΑΝΤΕΛΗΣ
ΓΟΣΠΟΔΙΝΗ ΑΣΠΑ
ΔΕΦΝΕΡ ΑΛΕΞΗΣ
ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΥ ΟΛΓΑ
ΨΥΧΑΡΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ
ΣΤΑΘΑΚΗΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ

ΣΥΜΒΟΥΛΟΙ ΣΥΝΤΑΞΗΣ

Αραβαντινός Αθανάσιος	- Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο (ΕΜΠ)
Ανδρικόπουλος Ανδρέας	- Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Βασενγόβεν Λουδοβίκος	- Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο (ΕΜΠ)
Γιαννακούρου Τζίνα	- Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Γιαννιάς Δημήτρης	- Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Δελλαδέτσιμας Παύλος	- Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο
Δεμαθάς Ζαχαρίας	- Πάντειο Πανεπιστήμιο
Ιωαννίδης Γιάννης	- Tufts University, USA
Καλογήρου Νίκος	- Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ)
Καρύδης Δημήτρης	- Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο (ΕΜΠ)
Κοσμόπουλος Πάνος	- Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης (ΔΠΘ)
Κουκλέλη Ελένη	- University of California, USA
Λαμπριανίδης Λόης	- Πανεπιστήμιο Μακεδονίας
Λουκάκης Παύλος	- Πάντειο Πανεπιστήμιο
Λουρή Ελένη	- Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Μαλούτας Θωμάς	- Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο
Μαντουβάλου Μαρία	- Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο (ΕΜΠ)
Μελαχροινός Κώστας	- Queen Mary, University of London
Μοδινός Μιχάλης	- Διεπιστημονικό Ινστιτούτο Περιβαλλοντικών Ερευνών (ΔΙΠΕ)
Μπριασουλή Ελένη	- Πανεπιστήμιο Αιγαίου
Παπαθεοδώρου Ανδρέας	- Πανεπιστήμιο Αιγαίου
Πρεβελάκης Γεώργιος-Στυλ.	- Université de Paris I, France
Φωτόπουλος Γιώργος	- Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
Χαστάογλου Βίλμα	- Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ)

Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας
Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης

Ειδικό τεύχος – Αφιέρωμα
Special Issue

**Μέθοδοι ανάλυσης και σχεδιασμός
του ελληνικού τοπίου**

Επιμέλεια

Άρης Σαπουνάκης
Δημήτρης Σταθάκης

Επιστημονικό Περιοδικό

αειχώρος

Διεύθυνση:
Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας
και Περιφερειακής Ανάπτυξης
Περιοδικό ΑΕΙΧΩΡΟΣ
Πεδίον Άρεως, 383 34 ΒΟΛΟΣ
<http://www.aeihoros.gr>, e-mail: aeihoros@prd.uth.gr
τηλ.: 24210 – 74456 fax: 24210 – 74388

Επιμέλεια έκδοσης: Εύη Κολοβού
Layout: Παναγιώτης Μανέτος
Σχεδιασμός εξωφύλλου: Γιώργος Παρασκευάς - Παναγιώτης Πανταζής - Παναγιώτης Μανέτος

αιχώρος, 19

Περιεχόμενα

Σαουνάκης Α., Σταθάκης Δ.	4
Εισαγωγή	
Κίζος Θ.	6
Από το αγροτικό τοπίο στο τοπίο της υπαίθρου: Η γεωγραφία και οι προσλήψεις των τοπίων της ελληνικής υπαίθρου	
Τσιλιμίγκας Γ., Γουργιώτης Α.	24
Η διαχείριση του τοπίου στο πλαίσιο του χωροταξικού σχεδιασμού	
Γουργιώτης Α.	38
Η συμβολή του Συμβουλίου της Ευρώπης στο χωρικό σχεδιασμό και το τοπίο	
Σαουνάκης Α.	58
Περιαστικό τοπίο στην Ελλάδα: Απειλές και προοπτικές	
Τσιλιμίγκας Γ.	80
Οι επιπτώσεις των χρήσεων γης στη διαμόρφωση των χαρακτηριστικών του τοπίου: Ποσοτικοποίηση της δομής και της χωρικής κατανομής των χρήσεων γης στις Ευρύτερες Αστικές Ζώνες.	
Σταθάκης Δ., Φαρασλής Γ., Σηφάκη Α.	106
Αξιολόγηση των επιπτώσεων της δόμησης στο τοπίο της Κνωσού. Οι επιπτώσεις της διαχρονικής μεταβολής της δόμησης στο τοπίο της Κνωσού	
Σταθάκης Δ.	124
Χωροθέτηση ανεμογεννητριών ελαχιστοποιώντας την οπτική όχληση	
ΘΕΜΑΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ	
Μπεριάτος Η.	140
Η διακήρυξη της Συμφαλίας και το έλλειμμα πολιτικής τοπίου στην Ελλάδα	

Η διαχείριση του τοπίου στο πλαίσιο του χωροταξικού σχεδιασμού

Γεώργιος Τσιλιμίγκας

Λέκτορας Πολεοδομικού Σχεδιασμού, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Ανέστης Γουργιώτης

Δρ Μηχανικός Χωροταξίας, Ειδικό Επιστημονικό Προσωπικό ΥΠΕΚΑ

Περίληψη

Το τοπίο διαδραματίζει σημαντικό ρόλο δημοσίου ενδιαφέροντος σε περιβαλλοντικό, οικονομικό, κοινωνικό και πολιτισμικό επίπεδο και συμβάλλει με καθοριστικό τρόπο στον προσδιορισμό της ποιότητας της ζωής των ανθρώπων. Η σημασία του τοπίου αναγνωρίζεται στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για το Τοπίο 2000 και προσδιορίζεται σαφώς ως πολιτική προτεραιότητα η διατήρησή του. Στην Ελλάδα συναντάται μεγάλος αριθμός πολύτιμων τοπίων, προϊόντα της ώσμωσης της ανθρωπογενούς και της φυσικής κληρονομιάς, η έλλειψη όμως μιας αποτελεσματικής πολιτικής για την προστασία τους οδήγησε σε πολλές περιπτώσεις στην υποβάθμισή τους. Η εργασία εστιάζει στην κριτική παρουσίαση της σύγχρονης προσπάθειας σύνταξης μιας εξειδικευμένης πολιτικής τοπίου, μέσα από την υλοποίηση της αναθεώρησης 12 Περιφερειακών Πλαισίων Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης, στο πλαίσιο των οποίων προτείνεται μια ολοκληρωμένη προσέγγιση στα θέματα του τοπίου σύμφωνα με τις αρχές που προσδιορίζονται στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για το Τοπίο 2000.

Λέξεις κλειδιά

Τοπίο, Πολιτική τοπίου, Περιφερειακά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης

Landscape management in regional planning studies

Abstract

Landscape is considered as a key aspect in people's lives quality as well as an important component, of public interest, concerning issues of environmental, economical, social and cultural levels. Landscape's importance is recognized in the European Landscape Convention 2000 and it's protection is identified as a priority. In Greece a large number of valuable landscapes is met, as a result of man-made and natural heritage osmosis. The failure to implement an effective policy to protect them caused their deterioration in many cases. The numerous institutional tools, mainly regulatory in nature, did not contribute significantly to landscape protection since they were not able to cancel the principal degradation dynamics. The paper focuses on a review of the contemporary attempt to provide a landscape policy through the revision of the 12 Regional Frameworks for Spatial Planning and Sustainable Development. An integrated approach in regional scale to landscape, according to the principles as identified in the European Landscape Convention 2000, is proposed.

Keywords

Landscape, Landscape policy, Regional Planning Studies

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο ορισμός του τοπίου απαιτεί μια σύνθετη πολυεπίπεδη προσέγγιση που δεν περιορίζεται στην παρατήρηση, καταγραφή, ορθολογική τεκμηρίωση των στοιχείων και των χαρακτηριστικών του (Barret et al., 2000). Το τοπίο ορίζεται ως μια «... περιοχή όπως αυτή γίνεται αντιληπτή από τον άνθρωπο, ο χαρακτήρας της οποίας είναι αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης φυσικών και ανθρωπογενών παραγόντων» (Ευρωπαϊκή Σύμβαση για το Τοπίο 2000). Στο προοίμιο της Σύμβασης αναγνωρίζεται ότι το τοπίο αποτελεί βασικό συστατικό στοιχείο της Ευρωπαϊκής φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς, απαραίτητο για την ανθρώπινη ευημερία και τη σταθερότητα της Ευρωπαϊκής ταυτότητας. Τονίζεται επίσης πως το τοπίο αποτελεί σημαντική συνισταμένη της ποιότητας ζωής των ανθρώπων. (Ευρωπαϊκή Σύμβαση για το Τοπίο 2000).

Η Ελλάδα χαρακτηρίζεται από σημαντική ιστορική και πολιτισμική κληρονομιά, καθώς και από πλούσια αλλά σε εύθραυστη ισορροπία οικοσυστήματα, φυσικά και ανθρωπογενή χαρακτηριστικά που δημιουργούν ιδιαίτερης αξίας και σημαντικής ποικιλίας τοπία. Το ελληνικό τοπίο άρχισε να αλλάζει με έντονο τρόπο την μεταπολεμική περίοδο, κυρίως μετά την δεκαετία του '60 και του '70, κυρίως λόγω της έντονης οικοδόμησης και οικιστικής

μεγέθυνσης, αλλά και του μετασχηματισμού της παραγωγικής βάσης. Οι μεταβολές, συχνά συνέβαλαν στην υποβάθμισή του, αφού ακολουθήθηκαν ιδιαιτέρως εντατικές πρακτικές (Γουργιώτης και Τσιλιμίγκας, 2011). Η ανανέωση του δομημένου περιβάλλοντος με την εξάλειψη της ιστορικότητας των αστικών κέντρων, την ανεξέλεγκτη οικιστική επέκταση, τη διασπορά των βιομηχανικών και βιοτεχνικών δραστηριοτήτων στον χώρο, την αλλαγή των γεωργικών πρακτικών, την εγκατάλειψη αγροτικών δραστηριοτήτων και την ανεξέλεγκτη εκμετάλλευση του τοπίου ως πηγή τουριστικής ανάπτυξης, επέφεραν και επιφέρουν υποβάθμιση των εύθραυστων Ελληνικών τοπίων (Τσιλιμίγκας et. al., 2012; Γουργιώτης και Τσιλιμίγκας, 2011; Παγώνης et al., 2009; Μπεριάτος, 2007; Τερκενλή, 1996). Μπροστά σε αυτή τη ριζική μεταμόρφωση του τοπίου τα τελευταία πενήντα χρόνια και δεδομένου ότι οι σύγχρονες τάσεις διαμόρφωσης δεν αρθρώνουν μια διακριτή ταυτότητα, το ελληνικό τοπίο μοιάζει να προσδιορίζεται, κυρίως από την έλλειψη ιστορικών δεσμών και τις διαρκείς μεταλλάξεις του.

Η έλλειψη συγκεκριμένου πλαισίου σχεδιασμού και εφαρμογής δεν διασφάλισε με συστηματικό και συνεπή τρόπο, στη διάρκεια του χρόνου, την άρτια διαχείριση τοπίου. Ως αποτέλεσμα, "αυθόρμητοι" χωρικοί μετασχηματισμοί έχουν οδηγήσει στην περιβαλλοντική, αισθητική και παραγωγική υποβάθμιση πολλών τοπίων. Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για το Τοπίο 2000, επιχειρεί να εγκαταστήσει ένα κοινό, ευρωπαϊκό, στρατηγικού χαρακτήρα πλαίσιο αναγνώρισης της σημασίας και της ανάγκης προστασίας του τοπίου μέσα από την σύνταξη ενός πλαισίου σχεδιασμού. Σύμφωνα με τις κατευθύνσεις της Ευρωπαϊκής Σύμβασης, όπως έχει ενσωματωθεί στο ελληνικό δίκαιο από το 2010 με το ν. 3827/2010, επιχειρείται να συνταχτεί η εθνική πολιτική για το τοπίο.

Στο πλαίσιο της εργασίας εξετάζεται κριτικά η προσπάθεια σύνταξης μιας εξειδικευμένης πολιτικής διαχείρισης του τοπίου στο πλαίσιο του χωροταξικού σχεδιασμού. Η ολοκλήρωση των μελετών "Αξιολόγησης – Αναθεώρησης & Εξειδίκευσης των Θεσμοθετημένων Περιφερειακών Πλαισίων Χωροταξικού Σχεδιασμού & Αειφόρου Ανάπτυξης" (ΥΠΕΚΑ, 2011), θεωρούμε ότι αποτελεί ευκαιρία για την εξειδίκευση, σε περιφερειακό επίπεδο, των κεντρικών στρατηγικών επιλογών, όπως προσδιορίζονται στο πλαίσιο της σύμβασης για το τοπίο. Σύμφωνα με το άρθρο 8 του ν. 2742/99 αναφέρεται μεταξύ άλλων ότι στο επίπεδο του Περιφερειακού σχεδιασμού (Περιφερειακά Πλαίσια): (α) καταγράφονται και αξιολογούνται οι παράγοντες εκείνοι που επηρεάζουν την μακροπρόθεσμη ανάπτυξη και διάρθρωση του χώρου στο επίπεδο της περιφέρειας, (β) αποτιμώνται οι χωρικές επιπτώσεις των ευρωπαϊκών, εθνικών και περιφερειακών πολιτικών και προγραμμάτων στο επίπεδο της περιφέρειας, (γ) προσδιορίζονται, με προοπτική δεκαπέντε (15) ετών, οι βασικές προτεραιότητες και οι στρατηγικές επιλογές για την ολοκληρωμένη και αειφόρο ανάπτυξη του χώρου στο επίπεδο της περιφέρειας, και (δ) τα Περιφερειακά Πλαίσια Χωροταξικού

Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης πρέπει να εναρμονίζονται με τις κατευθύνσεις του υπερκείμενου σχεδιασμού (Γενικού και των Ειδικών Πλαισίων Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης), να εξειδικεύουν και να συμπληρώνουν τις βασικές προτεραιότητες και επιλογές τους με στόχο τον καλύτερο συντονισμό των διαδικασιών χωροταξικού σχεδιασμού και επιλογών χωρικής ανάπτυξης σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο. Πρέπει, επίσης να υπογραμμιστεί ότι στα περιφερειακά πλαίσια προσδιορίζονται οι κατευθύνσεις για τον υποκείμενο σχεδιασμό τοπικού χαρακτήρα που αφορά κυρίως στο Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο (ΓΠΣ) και στο Σχέδιο Χωρικής και Οικιστικής Οργάνωσης Ανοιχτής Πόλης" (ΣΧΟΟΑΠ) ν. 2508/1997.

Η εργασία οργανώνεται σε τρεις ενότητες: αρχικά αναφέρονται στοιχεία του πλαισίου προστασίας και διαχείρισης του τοπίου, όπου υπογραμμίζεται ο μεγάλος αριθμός θεσμικών εργαλείων, που με κανονιστικούς κυρίως όρους επιχειρούν να ρυθμίσουν ζητήματα του τοπίου. Γίνεται σαφές ότι ενώ από πολύ νωρίς, ήδη από την δεκαετία του 50 (ν. 1469/1950), έχει αναγνωριστεί η ανάγκη προστασίας του τοπίου, η αδυναμία σύνταξης μιας πολιτικής τοπίου ικανής να εκπληρώσει το διακύβευμα δεν είναι εφικτή. Ακολούθως, στη δεύτερη ενότητα αναφερόμαστε στη σύγχρονη περίοδο. Με την ενσωμάτωση στο ελληνικό δίκαιο το 2010, με τον ν. 3827/2010, της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για το Τοπίο 2000 τίθενται οι κατευθύνσεις σύνταξης μιας εθνικής πολιτικής για το τοπίο. Ο συγκεκριμένος στόχος εξειδικεύεται στον Χωροταξικό σχεδιασμό, στην περιφερειακή κλίμακα όπου το τοπίο αναγνωρίζεται ως βασική συνιστώσα του σχεδιασμού. Τέλος, στην τρίτη ενότητα αναφερόμαστε σε κάποια ζητήματα που θεωρούμε ότι χαρακτηρίζουν τη διαδικασία ειδίκευσης της πολιτικής του τοπίου μέσω του σχεδιασμού.

2. ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΟΠΙΟΥ

Η προστασία ορισμένων τοπίων, κυρίως ιστορικού ή/και αισθητικού ενδιαφέροντος, ενσωματώνεται στο ελληνικό δίκαιο από νωρίς. Υιοθετείται ήδη από την δεκαετία του '50, το πρώτο θεσμικό εργαλείο που αναγνωρίζει τη σημασία του τοπίου και επιχειρεί την προστασία του με την θεσμοθέτηση του ν. 1469/1950, σύμφωνα με τον οποίο προτείνεται η οριοθέτηση περιοχών ως Τοπία Ιδιαίτερου Φυσικού Κάλλους ΤΙΦΚ. Στο πλαίσιο του νόμου δεν ορίζονται αντικειμενικά κριτήρια για την επιλογή των συγκεκριμένων περιοχών, ούτε προσδιορίζεται η κατηγοριοποίηση και ειδίκευση της προστασίας τους, με αποτέλεσμα η οριοθέτησή τους να αποτελεί υποκειμενική διαδικασία, μεθοδολογικά μη επαρκώς τεκμηριωμένη (Βλαντού, 2010). Παρόλα τα σημαντικά μειονεκτήματα που περιγράφουν την πρώτη προσπάθεια, η αναγνώριση σε θεσμικό επίπεδο της ανάγκης προστασίας του τοπίου έχει ιδιαίτερη σημασία. Σύμφωνα με τις διατάξεις του νόμου από το ΥπΠο και ακολούθως από το ΥΠΕΧΩΔΕ (στο οποίο μεταφέρθηκε η αρμοδιότητα το 1984), περισσότερες από

500 περιοχές (ΦΙΛΟΤΗΣ 2014) έχουν χαρακτηριστεί ως ΤΙΦΚ. Την θεσμοθέτησή τους όμως, πλην λίγων εξαιρέσεων, δεν την ακολούθησαν αντίστοιχα προγράμματα προστασίας, ούτε εντάχτηκαν σε κάποιο πλαίσιο σχεδιασμού, με αποτέλεσμα να μην υιοθετηθούν συστήματα διαχείρισης (Βλαντού, 2010; 2012). Αποτέλεσμα αυτού, παρόλο που οι περιοχές αναγνωρίστηκαν ως ΤΙΦΚ, δεν προστατεύτηκαν ουσιαστικά από πρακτικές που οδήγησαν (σε πολλές περιπτώσεις) στη μη αναστρέψιμη υποβάθμισή τους, από πρακτικές και συμβάντα όπως πυρκαγιές, άναρχη οικιστική ανάπτυξη, διάσπαρτη δόμηση, εντατική τουριστική εκμετάλλευση, χωροθέτηση μη συμβατών παραγωγικών δραστηριοτήτων κ.λπ.

Ακολούθως με την θεσμοθέτηση των διατάξεων του δασικού κώδικα ν.δ. 996/1971, αναγνωρίζονται ως περιοχές προστασίας “οι Εθνικοί δρυμοί, τα αισθητικά δάση και τα διατηρητέα μνημεία της φύσης” (αρ. 3 σε αντικατάστασή του αρ. 78 του ν.δ. 86/1969). (Βλαντού, 2010, 2012) Με αυτόν τον τρόπο αναγνωρίζεται η σημασία διατήρησης της φυσικής κληρονομιάς και θεσμοθετείται η προστασία της με κανονιστικούς όρους.

Η αναθεώρηση του Συντάγματος του 1975/1986/2001 που ακολούθησε στην περίοδο της μεταπολίτευσης είχε σημαντική επίδραση στην προστασία του περιβάλλοντος και κατ' επέκταση στην προστασία του τοπίου. Στο άρθρο 24, ορίζεται ότι η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος αποτελεί υποχρέωση του κράτους και διατυπώνονται κατευθύνσεις για τη χωροταξική και πολεοδομική πολιτική (Χριστοφιλόπουλος, 2007; Γιαννακούρου, 2004). Σύμφωνα, αφενός με τις επιταγές του Συντάγματος, αφετέρου με βασικές κατευθύνσεις του διεθνούς και κοινοτικού δικαίου που αναζητούν μια πιο διευρυμένη θεώρηση για το περιβάλλον θεσμοθετήθηκε ο ν. 1650/1986 για την προστασία του περιβάλλοντος. Στο πλαίσιο του νόμου προτείνεται η διεύρυνση της έννοιας του περιβάλλοντος που πλέον καλύπτει τόσο τον φυσικό όσο και τον ανθρωπογενή χώρο. Στο άρθρο 2 του νόμου ορίζεται ως περιβάλλον “... το σύνολο των φυσικών και ανθρωπογενών παραγόντων και στοιχείων που βρίσκονται σε αλληλεπίδραση και επηρεάζουν την οικολογική ισορροπία, την ποιότητα της ζωής, την υγεία των κατοίκων, την ιστορική και πολιτιστική παράδοση και τις αισθητικές αξίες”. Από τον ορισμό γίνεται σαφές ότι το περιβάλλον προκύπτει και πρέπει να αντιμετωπίζεται ως προϊόν ώσμωσης φυσικών και ανθρωπογενών στοιχείων. Στο άρθρο 18 του νόμου εξειδικεύονται τα αντικείμενα προστασίας και διατήρησης ώστε “... να διασφαλίζονται οι φυσικές διεργασίες, η αποδοτικότητα των φυσικών πόρων, η ισορροπία και η εξέλιξη των οικοσυστημάτων καθώς και η ποικιλομορφία, η ιδιαιτερότητα ή η μοναδικότητά τους”.

Στον ΓΟΚ του 2000, ν.2831/2000 ορίζεται ως αναπόσπαστο στοιχείο του πλαισίου προστασίας των παραδοσιακών οικισμών και των διατηρητέων κτιρίων ο περιβάλλον χώρος, αναδεικνύοντας με αυτόν τον τρόπο αφενός, την ανάγκη προστασίας τόσο της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς όσο και του φυσικού χώρου και αφετέρου, την ανάγκη συνολικής θεώρησης του τοπίου στο πλαίσιο των κανονιστικών διατάξεων του νόμου. Η

ανωτέρω λογική υιοθετείται και στον ν.3028/2002, για την προστασία των αρχαιοτήτων και εν γένει της πολιτιστικής κληρονομιάς, στο πλαίσιο του οποίου τα μνημεία πρέπει να προστατεύονται μαζί με τον περιβάλλοντα αυτά χώρο (ΥΠΕΚΑ, 2011).

Ουσιαστική διαφοροποίηση της θεώρησης για το τοπίο και της ανάγκης προστασίας του συμβαίνει στην Ελλάδα με την υιοθέτηση της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για το τοπίο 2000 και την ενσωμάτωσή της στο Εθνικό δίκαιο (με καθυστέρηση μίας δεκαετίας !!!) με τον ν.3827/2010.

Η σημασία της διατήρησης του τοπίου αναγνωρίζεται και στον νόμο για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας ν. 3937/2011 Στο αρ. 5 § 5.α ορίζονται ως προστατευόμενα τοπία περιοχές “... μεγάλης οικολογικής, γεωλογικής, αισθητικής ή πολιτισμικής αξίας και εκτάσεις που είναι ιδιαίτερα πρόσφορες για αναφυχή του κοινού ή συμβάλλουν στην προστασία φυσικών πόρων λόγω των ιδιαίτερων φυσικών ή ανθρωπογενών χαρακτηριστικών τους” υπογραμμίζοντας την σημασία του τοπίου ως ιδιαίτερα κρίσιμου στοιχείου, που απαιτεί προστασία. Σύμφωνα με το νόμο αυτό, “... η βιοποικιλότητα, η φύση και το τοπίο προστατεύονται και διατηρούνται, ώστε να διασφαλίζονται οι φυσικές διεργασίες, η αποδοτικότητα των φυσικών πόρων, η ισορροπία και η εξέλιξη των οικοσυστημάτων, καθώς και η ποικιλομορφία, η ιδιαιτερότητα ή η μοναδικότητα των συνιστωσών τους ... Χερσαίες, υγροτοπικές, θαλάσσιες ή μεικτού χαρακτήρα περιοχές, μεμονωμένα στοιχεία ή σύνολα της φύσης και του τοπίου, μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενα προστασίας και διατήρησης λόγω της οικολογικής, βιολογικής, γεωλογικής, γεωμορφολογικής, εν γένει επιστημονικής ή αισθητικής σημασίας τους”.

Τα εργαλεία του χωροταξικού σχεδιασμού, το Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης, (ΦΕΚ 128/Α/3.7.2008), και τα Ειδικά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τη Βιομηχανία (ΦΕΚ 151ΤΑΑΠ/2009), τον Τουρισμό (ΦΕΚ 3155Β/2013), τις Υδατοκαλλιέργειες (ΦΕΚ 2505Β/2011) προσεγγίζουν το θέμα σε εθνική κλίμακα, χωρίς όμως ειδικότερη εξειδίκευση. Μόνο το Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τις ΑΠΕ (ΦΕΚ 2464Β/2008), εξειδικεύει μεθοδολογικά το θέμα του τοπίου και προσδιορίζει συγκεκριμένα κριτήρια ένταξης των αιολικών εγκαταστάσεων στο τοπίο.

Τα ανωτέρω νομοθετήματα ρητά προσδιορίζουν τη βούληση προστασίας του τοπίου, συνυπάρχουν παράλληλα με άλλα εργαλεία προστασίας και σχεδιασμού του φυσικού και ανθρωπογενούς χώρου, δημιουργώντας με αυτόν τον τρόπο ένα διευρυμένο, κανονιστικού χαρακτήρα κυρίως, πλαίσιο προστασίας. Το τοπίο αποτελεί αντικείμενο πολλών ρυθμίσεων προστασίας, κανονιστικού κυρίως χαρακτήρα, δεν έχει όμως συνταχτεί και λειτουργήσει με αποτελεσματικούς όρους, συνεπείς στη διάρκεια του χρόνου, μια πολιτική στο

σύνολο της επικράτειας, σύμφωνα με την οποία θα προσδιορίζονται οι στόχοι, τα μέτρα και θα αξιολογούνται τα αποτελέσματα διατήρησης του τοπίου.

3. Η ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΤΟΠΙΟΥ ΩΣ ΒΑΣΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ

Η οριζόντια ενσωμάτωση του τοπίου στο σχεδιασμό προωθεί την από κοινού διαφύλαξη και διαχείριση της φυσικής και της πολιτισμικής κληρονομιάς, κάτι που μέχρι τώρα δεν εξασφαλίζεται με την αναγνώριση π.χ. μιας περιοχής σε περιοχή Natura ή σε ΤΠΦΚ. Ο σχεδιασμός στο πλαίσιο της Σύμβασης για το Τοπίο πρέπει να ενσωματώνει τους όρους που απαιτούνται για την αειφορική διαχείριση του χώρου, εξετάζοντας ταυτόχρονα τόσο τις φυσικές όσο και τις πολιτισμικές διεργασίες, όπως αυτές εξελίσσονται μέσα στο χώρο και το χρόνο. Η ενσωμάτωση του τοπίου στο πλαίσιο του χωροταξικού σχεδιασμού εξασφαλίζει τη βέλτιστη διαχείριση των αλλαγών στο χώρο, έτσι ώστε οι ανθρώπινες δραστηριότητες να εναρμονίζονται με το περιβάλλον (ΥΠΕΚΑ, 2011).

Διαπιστώνεται επομένως η σημασία που δίδεται στο χωροταξικό σχεδιασμό, ο οποίος αποτελεί το βασικό εργαλείο για τον αειφόρο σχεδιασμό και την ανάπτυξη. Στο πλαίσιο του οποίου: (α) διασφαλίζονται ρυθμίσεις για την αποφυγή συγκρούσεων χρήσεων γης, (β) εξασφαλίζεται η εκλογικευμένη χωροθέτηση και ο σχεδιασμός των υποδομών, (γ) διασφαλίζεται η χρήση του χώρου με σύνεση εντός των ορίων της φέρουσας ικανότητας των χωροκοινωνικών συστημάτων (δ) ενσωματώνονται στις αναπτυξιακές επιλογές οι ιδιαιτερότητες των κοινωνικών και των περιβαλλοντικών παραμέτρων και τέλος (ε) διασφαλίζεται η προστασία της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς (Παπαγιάννης, 2012).

Στο πλαίσιο του χωροταξικού σχεδιασμού η σημασία του τοπίου έχει αναγνωριστεί ως προϋπόθεση για την αειφόρο ανάπτυξη. Σε πολλούς τομείς, αλλά κυρίως στον τουρισμό και την αναψυχή, το τοπίο αποτελεί βασική συνισταμένη του σχεδιασμού και βασικό στοιχείο διαχείρισης του χώρου (Παπαγιάννης, 2012). Στο πλαίσιο αυτό, η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για το Τοπίο, θεωρεί ότι οι αλλαγές στις πολιτικές δομές όχι μόνον διαμορφώνουν το τοπίο, αλλά και επηρεάζουν τις λύσεις του σχεδιασμού (Προοίμιο της Σύμβασης για το Τοπίο). Η κύρωση της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για το Τοπίο από την Ελλάδα δίνει μια νέα πνοή στο χωρικό σχεδιασμό, καθώς η πολιτική για το τοπίο έρχεται να επηρεάσει τις κατευθύνσεις του χωρικού σχεδιασμού. Μέσω του τοπίου δημιουργείται δυναμικά μια δυναμική για αλλαγή στη φιλοσοφία, στην έμπνευση και στο όραμα του σχεδιασμού.

Στο πλαίσιο αυτό, μια ολοκληρωμένη και πιο εξειδικευμένη προσέγγιση στα θέματα του τοπίου έχει ήδη ξεκινήσει με την αναθεώρηση των 12 Περιφερειακών Πλαισίων Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης (ΠΠΧΣΑΑ), η οποία επιδιώκει να αναγνωρίσει στο χώρο σε κάθε Περιφέρεια τοπία ιδιαίτερης σημασίας, στα οποία θα

επιδιωχθεί κατά προτεραιότητα η εφαρμογή συντονισμένων δράσεων ανάδειξης και διαχείρισης. Το τοπίο αντιμετωπίζεται αφενός ως πόρος περιβαλλοντικού και αναπτυξιακού σχεδιασμού, αφετέρου ως συγκριτικό πλεονέκτημα της χώρας στο οποίο μπορούν να βασιστούν μια σειρά από παραγωγικές δραστηριότητες. Οι στρατηγικές προτάσεις των Περιφερειακών Πλαισίων, με την θεσμοθέτησή τους, θα προσδιορίζουν μια σειρά εκτιμήσεων και προτάσεων για το τοπίο, και θα καταλήγουν: (α) σε γενικές πολιτικές και κατευθύνσεις συγκεκριμένα για την προστασία, ανάδειξη και αειφορική διαχείριση του τοπίου στο σύνολο της Περιφέρειας, (β) σε κατ' αρχήν αναγνώριση ζωνών τοπίου που θα αφορούν μόνο στα τοπία που χαρακτηρίζονται ιδιαίτερης αξίας ή θα αξιολογούνται ως ιδιαίτερος υποβαθμισμένα, και (γ) σε στόχους ποιότητας τοπίων για κάθε ζώνη τοπίου που ορίζεται σε κάθε ΠΠΧΣΑΑ, έτσι ώστε να εξασφαλίζεται ότι κάθε αναπτυξιακό έργο θα είναι συμβατό με την επίτευξη των προτεινόμενων στόχων.

Οι προτάσεις των ΠΠΧΣΑΑ για την ελαχιστοποίηση των πιέσεων που αλλοιώνουν το τοπίο και οι υποδείξεις προτάσεων για πολιτικές και μέτρα διαχείρισης θα πρέπει να εξειδικευθούν στον υποκείμενο χωροταξικό και πολεοδομικό σχεδιασμό, που αφορά στα Ρυθμιστικά Σχέδια Αθήνας και Θεσσαλονίκης αντίστοιχα, στα Ρυθμιστικά σχέδια σύμφωνα με τον ν.2508/97, στα ΓΠΣ, στα ΣΧΟΟΑΠ, στις ΖΟΕ, στις Ειδικές Περιβαλλοντικές Μελέτες, και στα λοιπά σχέδια χρήσεων γης κ.λπ.

Κεντρικό εργαλείο στον σχεδιασμό του τοπίου στα ΠΠΧΣΑΑ αποτελεί η Ζώνη Τοπίου (ΖΤ). Ορίζεται ως μια περιοχή που αναγνωρίζεται και οριοθετείται με βάση το διακριτό χαρακτήρα της, αφού ληφθούν υπόψη συνολικά τα φυσικό-γεωγραφικά και ανθρωπογενή στοιχεία που τη χαρακτηρίζουν. Μια ζώνη τοπίου προσδιορίζεται από μια κυρίαρχη λειτουργία ή στοιχείο (μια λίμνη, ένα φαράγγι, κ.λπ.), η οποία όμως μπορεί να επεκτείνεται και σε γειτονικές περιοχές με τις οποίες υπάρχει λειτουργική, χωρική εξάρτηση (π.χ. οι λίμνες των Πρεσπών και η λεκάνη απορροής τους έχουν ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, τα οποία προσδίδουν στην περιοχή μια διακριτή ταυτότητα και θα μπορούσαν στο σύνολό τους να οριστούν ως μια διακριτή ΖΤ). Σύμφωνα με τον ορισμό στα ΠΠΧΣΑΑ, προτείνεται η αξιολόγηση και οριοθέτηση των ΖΤ βάσει των στοιχείων που στο στάδιο της ανάλυσης και της επιτόπιας έρευνας προέκυψαν. Θα καθορισθούν οι ΖΤ ανά περιφέρεια και σε κάθε ΖΤ θα διαβαθμιστούν οι εξής κατηγορίες τοπίων: (α) Τοπία Διεθνούς Αξίας, (β) Τοπία Εθνικής Αξίας, (γ) Τοπία Περιφερειακής Αξίας, (δ) Τοπία Ιδιαίτερος υποβαθμισμένα¹.

Η διαβάθμιση των τοπίων προκύπτει: (α) σύμφωνα με τον πίνακα κριτηρίων, (β) σύμφωνα με την κρίση των μελετητών και (γ) σύμφωνα με την κρίση των τοπικών φορέων

¹ Τα υποβαθμισμένα τοπία αφορούν σε περιοχές που αναγνωρίζονται ως υψηλής αξίας, αλλά παρουσιάζουν έντονα φαινόμενα υποβάθμισης ή δέχονται πιέσεις αλλαγής.

και του Περιφερειακού Συμβουλίου. Ακολουθως (Πίνακας 1) αναφέρονται τα κριτήρια αξιολόγησης για την κατηγοριοποίηση των τοπίων εντός των ΖΤ. Επισημαίνεται ότι η προσέγγιση αυτή παρουσιάζει ιδιαίτερη δυσκολία, καθώς οι επιμέρους υφιστάμενες τομεακές πολιτικές διακατέχονται από αποσπασματικότητα των προτεραιοτήτων τους, ενώ στην πλειοψηφία τους στρέφονται στην προστασία, ανάδειξη και διαχείριση του περιβάλλοντος, αγνοώντας την διάσταση του τοπίου. Πρέπει να αναφερθεί επίσης ότι οι πολιτικές αυτές δεν έχουν προταθεί με τρόπο ώστε να αποτελούν ένα συνεκτικό σχέδιο σε επίπεδο κάθε περιφέρειας. Την ανάγκη αυτή έρχεται να καλύψει η παρούσα ολοκληρωμένη προσέγγιση για το τοπίο σε επίπεδο περιφέρειας.

Πίνακας 1: Κριτήρια αξιολόγησης για την κατηγοριοποίηση του τοπίου εντός των Ζωνών του Τοπίου.

Αξιολόγηση σύμφωνα με τα εξής χαρακτηριστικά:	Περιγραφή
Αισθητικό και φυσικό κάλλος	<i>Ο βαθμός στον οποίο το συγκεκριμένο τοπίο χαρακτηρίζεται από ιδιαίτερο αισθητικό και φυσικό κάλλος.</i>
Αντιπροσωπευτικότητα	<i>Ο βαθμός στον οποίο το συγκεκριμένο τοπίο αποτελεί αντιπροσωπευτικό παράδειγμα τύπου τοπίου.</i>
Αναγνωρισιμότητα	<i>Ο βαθμός στον οποίο το συγκεκριμένο τοπίο :</i> <i>(α) έχει αναγνωρισθεί και καταγραφεί σε διεθνές, εθνικό και περιφερειακό επίπεδο (πχ αναπαράσταση σε έργα τέχνης, ταινίες, αναφορά σε λογοτεχνία κτλ).</i> <i>(β) έχει συνδεθεί με διεθνούς, εθνικής και περιφερειακής σημασίας ιστορικά γεγονότα.</i>
Αναλλοίωτος χαρακτήρας – αξιόλογη ποιότητα	<i>Ο βαθμός στον οποίο το συγκεκριμένο τοπίο έχει μείνει αναλλοίωτο από αρνητικές παρεμβάσεις, διατηρώντας τον ιδιαίτερο χαρακτήρα του. Τα στοιχεία που προσδιορίζουν το συγκεκριμένο τοπίο χαρακτηρίζονται αυθεντικά.</i>
Ήδη αναγνωρισμένα προστατευόμενα στοιχεία	<i>Ο βαθμός στον οποίο το συγκεκριμένο τοπίο ήδη διακρίνεται από σειρά προστατευόμενων φυσικών και πολιτισμικών στοιχείων, (πχ. αρχαιολογικούς χώρους, μνημεία, οικότοπους προτεραιότητας κλπ)</i>
Μοναδικότητα- σπανιότητα	<i>Ο βαθμός στον οποίο το συγκεκριμένο τοπίο είναι μοναδικό σε διεθνές, εθνικό και περιφερειακό επίπεδο. Βάσει της σπανιότητάς του, της παρουσίας δηλαδή μοναδικών στοιχείων που το χαρακτηρίζουν, του προσδίδεται ιδιαίτερη αξία για προστασία και ανάδειξη.</i>
Ήδη αναγνωρισμένα προστατευόμενα στοιχεία	<i>Ο βαθμός στον οποίο το τοπίο αποτελεί σπάνιο ή ευαίσθητο φυσικό πόρο (πχ τουριστικό αξιοθέατο)</i>

Πηγή:ΥΠΕΚΑ (2011) : η υπ'αριθμ. οικ. 10106/3.03.2011 απόφαση του Υπουργού ΠΕΚΑ «Έγκριση προδιαγραφών για τη σύνταξη των Περιφερειακών Πλαισίων Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης "Προδιαγραφές μελετών αξιολόγησης - αναθεώρησης & εξειδίκευσης θεσμοθετημένων περιφερειακών πλαισίων χωροταξικού σχεδιασμού & αειφόρου ανάπτυξης".

4. ΠΡΟΣ ΜΙΑ ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΠΙΟΥ

Μια ολοκληρωμένη πολιτική διαχείρισης του τοπίου οφείλει να ενσωματώνει έξι κρίσιμες αρχές, οι οποίες συνδέονται άρρηκτα με σχέσεις ανάδρασης και ιδιαίτερων αλληλεξαρτήσεων:

Η πρώτη αρχή αφορά στην ανάγκη για ολοκληρωμένη θεώρηση της φυσικό-γεωγραφικής και της κοινωνικό-οικονομικής διάστασης του χώρου, ως δύο αλληλένδετων συστατικών που βρίσκονται σε συνεχή αλληλεπίδραση στο χώρο και το χρόνο. Αυτό πρέπει να διατυπώνεται με σαφείς συμβατές προτεραιότητες στις αντίστοιχες χωρικές και τομεακές πολιτικές. Η συγκεκριμένη αρχή γίνεται κατανοητή και προβάλλεται ως προτεραιότητα στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για το Τοπίο 2000. Η δεύτερη αρχή αφορά στην ανάγκη αναγνώρισης του πολυδιάστατου χαρακτήρα των ζητημάτων που προκύπτουν από το τοπίο, είτε αφορούν στη φυσικό-γεωγραφική διάσταση είτε στην ανθρωπογενή. Η αποτελεσματική τους αντιμετώπιση μπορεί να προκύψει μόνο από ουσιαστική διεπιστημονική όσμωση (Γουργιώτης και Τσιλιμίγκας 2011). Η τρίτη αρχή αφορά στη αναγνώριση του δυναμικού χαρακτήρα του τοπίου (Barretet al., 2000; Baud et al., 1997; Brunet et al., 1993), που απαιτεί πολιτικές ικανές να υιοθετούν μακροπρόθεσμους στόχους, στους οποίους να παραμένουν συνεπείς, αλλά ταυτόχρονα να διασφαλίζουν ευελιξία ώστε να απαντούν σε βραχυπρόθεσμες προκλήσεις. Η τέταρτη αρχή αφορά στην ανάγκη για τη διασφάλιση μηχανισμών και εργαλείων για την προληπτική (proactive) διαχείριση και τον σχεδιασμό του τοπίου, που να καλύπτουν με ενιαίους όρους το σύνολο της επικράτειας. Η πέμπτη αρχή αφορά στην ενσωμάτωση μηχανισμών “εκδημοκρατισμού” της προστασίας ώστε τα υποβαθμισμένα και τα καθημερινά τοπικής σημασίας τοπία να αποτελούν επίσης αντικείμενο σχεδιασμού και προστασίας. Η πολιτική τοπίου δηλαδή δεν πρέπει να εξαντλείται μόνο στα “ιδιαίτερης αξίας” τοπία, τα οποία (θεωρητικά τουλάχιστον) ούτως αλλιώς αποτελούν αντικείμενο προστασίας. Η σημασία της συγκεκριμένης αρχής στην προστασία της κληρονομιάς αναγνωρίστηκε στην διάσκεψη του ICOMOS στο Κεμπέκ (ICOMOS, 2008 α. και 2008 β). Τέλος, η έκτη αρχή αφορά στην αναγνώριση της σημασίας της κατανόησης της συνυπευθυνότητας της ελληνικής κοινωνίας στο σύνολό της για την προστασία, τη διαχείριση και το σχεδιασμό του τοπίου. Η πολιτική τοπίου πρέπει να διασφαλίζει τη συνεργασία μεταξύ των κοινωνικών εταίρων μέσα από ουσιαστικές συμμετοχικές διαδικασίες, με όρους όπως αυτοί προσδιορίζονται αναλόγως της κλίμακας προσέγγισης.

Οι συγκεκριμένες πολιτικές αρχές πρέπει να υλοποιηθούν μέσω του χωροταξικού σχεδιασμού ως διακριτή πολιτική τοπίου σε όλες τις κλίμακες. Σε εθνική κλίμακα, η αξιολόγηση του χαρακτήρα του τοπίου θα πρέπει να προσδιορίσει ένα σύστημα με τις κύριες Τυπολογίες των Ελληνικών Τοπίων (ΤΕΤ) μέσα από την ταυτοποίηση και τον χαρακτηρισμό των τύπων των τοπίων και των περιοχών για όλη την χώρα. Οι ΤΕΤ θα συνταχτούν,

συνθέτοντας μια σειρά από δεδομένα, που βασίζονται σε στοιχεία που αφορούν τόσο σε φυσικό-γεωγραφικές όσο και ανθρωπογενείς μεταβλητές, τα αποτελέσματα της οποίας θα πρέπει να αξιολογηθούν μέσα από μελέτες περιπτώσεων που δειγματοληπτικά θα επιλεγούν. (Γουργιώτης, et al., 2012).

Η προσέγγιση του τοπίου σε περιφερειακό επίπεδο (κλίμακα 1:250.000) περιλαμβάνει τον προσδιορισμό των περιοχών ενδιαφέροντος φυσικής και ανθρωπογενούς κληρονομιάς σε διεθνούς, εθνικής και περιφερειακής σημασίας τοπία για κάθε μία από τις 12 περιφέρειες της χώρας. Η διαδικασία έχει ενσωματωθεί στις προδιαγραφές των πλαισίων αναθεώρησης των αντίστοιχων περιφερειακών σχεδίων, τα οποία και βρίσκονται σε εξέλιξη. Είναι προφανές ότι λόγω του ότι αποτελεί μια πρώτη προσέγγιση, πιλοτική αξιολόγηση του τοπίου στο πλαίσιο του χωροταξικού σχεδιασμού, πιθανώς να προκύψουν σημαντικές αδυναμίες κατά την έκβαση του εγχειρήματος. Πρέπει επίσης να υπογραμμιστεί ότι προβλέπονται και διαδικασίες δημόσιας διαβούλευσης, στις οποίες συμμετέχουν τα βασικά ενδιαφερόμενα μέρη και οι εκλεγμένοι εκπρόσωποι των περιφερειακών συμβουλίων.

Σε τοπική κλίμακα (1:50,000), η οποία μάλλον και θεωρείται η πλέον κατάλληλη για την υλοποίηση μελετών σχεδιασμού και αναγνώρισης του τοπίου, δεν έχει ακόμα ολοκληρωθεί κάποια συγκεκριμένη δράση. Κάθε σχέδιο τοπικής ανάπτυξης πρέπει να έχει ως στόχο να ενσωματώσει μια πλήρως ολοκληρωμένη μελέτη τυπολογίας τοπίου, στην οποία θα αναλύονται αφενός, στοιχεία του τοπίου που αφορούν σε φυσιογραφικούς παράγοντες, στην κάλυψη του εδάφους, στις χρήσεις γης, σε στοιχεία ιστορικής και πολιτιστικής διάστασης του τοπίου κλπ, αφετέρου, θα πρέπει να προσδιορίζονται οι πρόσφατες δυναμικές, τάσεις και κινητήριες δυναμικές μετασχηματισμού.

5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Κεντρικό ζητούμενο για την αποτελεσματική προστασία, διαχείριση και σχεδιασμό του τοπίου αποτελεί η σύνταξη μιας ολοκληρωμένης, πολύ-επίπεδης και συνεπούς στη διάρκεια του χρόνου πολιτικής τοπίου. Η αναγνώριση της σημασίας του χωροταξικού σχεδιασμού και η οριζόντια ενσωμάτωση του τοπίου στην αναθεώρηση των ΠΠΧΣΑΑ αποτελεί ένα βήμα σε αυτήν την κατεύθυνση. Βεβαίως, αυτό εγείρει σημαντικά ζητήματα και πολλές προκλήσεις τόσο σε θεωρητικό όσο και σε μεθοδολογικό επίπεδο, που γίνονται περισσότερο κρίσιμα αν αναλογιστούμε την αδυναμία του σχεδιασμού να διαχειριστεί με ουσιαστικούς όρους τα ιδιαίτερα χωρο-κοινωνικά προβλήματα που ανακύπτουν στη χώρα μας τις τελευταίες δεκαετίες (Οικονόμου, 2004). Είναι σημαντικό επίσης να αναφερθεί ότι η οριζόντια ενσωμάτωση του τοπίου στον σχεδιασμό αποτελεί μια νέα (για την Ελλάδα) προσέγγιση, για την οποία εξακολουθεί να υπάρχει σχετικά μικρή εμπειρία λίγων δεκαετιών ακόμα και σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες.

Η χωροταξική πολιτική ως οριζόντια πολιτική, υπό το πρίσμα της γεωγραφικής ένταξης των τομεακών πολιτικών σ' ένα συγκεκριμένο χώρο, δίνει τη δυνατότητα για την σύνταξη μιας ολοκληρωμένης πολιτικής τοπίου, όπως αυτό γίνεται και στα περισσότερα ευρωπαϊκά κράτη. Με την ενσωμάτωση του τοπίου στα ΠΠΧΣΑΑ, προσδιορίζεται αυτό ως ένα διακριτό αντικείμενο των πολιτικών του χωροταξικού σχεδιασμού, αποτελώντας έτσι de-facto πολιτική προτεραιότητας.

Παρά την απόσταση από το θεωρητικό σχήμα στο οποίο αναφερθήκαμε στην προηγούμενη ενότητα και τις βασικές εγγενείς δυσκολίες που αφορούν, αφενός στην έλλειψη διατύπωσης συμβατών στόχων και προτεραιοτήτων των χωρικών και τομεακών πολιτικών, αφετέρου στην έλλειψη εξειδικευμένων κριτηρίων αναγνώρισης και σύνταξης των τυπολογιών, πράγμα που εν δυνάμει θα οδηγήσει σε διαφορετικού χαρακτήρα προσεγγίσεις, πρέπει να αναγνωρίσουμε ότι η ενσωμάτωση της διάστασης του τοπίου στην αναθεώρηση των ΠΠΧΣΑΑ αποτελεί μια πρώτη συντονισμένη προσπάθεια για τη δημιουργική διαχείριση του τοπίου στο πλαίσιο του χωροταξικού σχεδιασμού που καλύπτει το σύνολο της επικράτειας.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

- Βλαντού, Α. (2010) «Το τοπίο ως αντικείμενο νομικής προστασίας: Σχέσεις και αντιφάσεις μεταξύ κανόνων δικαίου και πραγματικότητας». *Νόμος και Φύση*. [<http://www.nomosphysis.org.gr>]
- Βλαντού, Α. (2012) «Το τοπίο ως περιβαλλοντικό αγαθό: Ασυμβατότητα μεταξύ δικαίου προστασίας και πραγματικότητας». *Νόμος και Φύση*. [<http://www.nomosphysis.org.gr>]
- Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης (ΦΕΚ 128/Α/3.7.2008).
- Γιαννακούρου, Τ. (2004) «Το θεσμικό πλαίσιο του σχεδιασμού των πόλεων στην Ελλάδα: Ιστορικές μεταμορφώσεις και σύγχρονα αιτήματα». Στο: Οικονόμου, Δ. και Πετράκος, Γ. (επιμ.) *Η ανάπτυξη των ελληνικών πόλεων: Διεπιστημονικές προσεγγίσεις αστικής ανάλυσης και πολιτικής*. Βόλος: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας-Gutenberg, σελ. 456-480.
- Γουργιώτης, Α. και Τσιλιμίγκας, Γ. (2011) «Η νέα ταυτότητα του ελληνικού τοπίου: Μηχανισμοί και εργαλεία για την διαχείρισή του». Στο: Ρόντος, Κ. (επιμ.) *Θέματα περιφερειακού σχεδιασμού και χωρικής ανάλυσης: Μέθοδοι, εργαλεία, και συστήματα υποστήριξης*. Αθήνα: Γ. Μπένος, σελ. 265-290.

- Γουργιώτης, Α., Τσιλιμίγκας, Γ. και Κίζος, Θ. (2012) «Χωρικοί μετασχηματισμοί και τυπολογίες του ελληνικού τοπίου: Ζητήματα διαχείρισης του τοπίου». Στο: *Πρακτικά του Επιστημονικού Συμποσίου, 2ο Πανελλήνιο Συνέδριο Πολεοδομίας, Χωροταξίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης*. Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Πεδίον Άρεως, Βόλος, 27-30 Σεπτεμβρίου.
- Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τη Βιομηχανία (ΦΕΚ 151ΤΑΑΠ/2009).
- Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης τον Τουρισμό (ΦΕΚ 3155Β/2013).
- Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης τις Υδατοκαλλιέργειες (ΦΕΚ 2505Β/2011).
- Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τις ΑΠΕ (ΦΕΚ 2464Β/2008).
- Ευρωπαϊκή Σύμβαση για το Τοπίο 2000 (No Ευρ. Συμβ. 176/20.10.2000).
- Μπεριάτος, Η. (2007) «Για μια πολιτική του τοπίου». Στο: Μπεριάτος, Η. (επιμ.) *Θεωρία και πολιτική του τοπίου: Ελληνικές και γαλλικές εμπειρίες*. Βόλος: ΤΜΧΠΠΑ-ΠΑΘΕ, σελ. 58-64
- Οικονόμου, Δ. (2004) «Η πολεοδομική πολιτική στην Ελλάδα: Δομικά χαρακτηριστικά και σημερινές τάσεις». Στο: Οικονόμου, Δ., Σεργιάς, Κ. και Σαρηγιάννης, Γ.Μ. (επιμ.) *Πόλη και χώρος από τον 20ο στον 21ο αιώνα: Τιμητικός τόμος για τον Καθ. Α. Ι. Αραβαντινό*. Αθήνα: ΕΜΠ, σελ. 371-382.
- Παγώνης, Θ. Χωριανόπουλος, Ι. και Κουκούλας, Σ. (2009) «Ανταγωνιστικότητα και αστική διάχυση: Αντιφατικές όψεις της αστικής πολιτικής στη μετά-ολυμπιακή Αθήνα». Στο: *Πρακτικά 2ου Πανελλήνιου Συνεδρίου Πολεοδομίας, Χωροταξίας και Περιφερειακής Πολιτικής*. Βόλος, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας. Τόμος 2. σελ. 817- 826.
- Παπαγιάννης, Θ. (2012)
- Τερκενλή, Θ. (1996) Το πολιτιστικό τοπίο: Γεωγραφικές προσεγγίσεις. Εκδόσεις Παπαζήσης, Αθήνα.
- Τσιλιμίγκας, Γ., Χωριανόπουλος, Ι., Κουκούλας, Σ. και Μπαλατσός, Θ. (2012) «Χωρικός σχεδιασμός και ανταγωνισμός των περιοχών: Διαχρονική εξέλιξη της Χωροθέτησης των επιχειρηματικών μονάδων στα Μεσόγεια της Αττικής». Στο *Πρακτικά του Επιστημονικού Συμποσίου, 2ο Πανελλήνιο Συνέδριο Πολεοδομίας, Χωροταξίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης*. Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Πεδίον Άρεως, Βόλος, 27 - 30 Σεπτεμβρίου.
- ΥΠΕΚΑ (2011) η υπ'αριθμ. οικ. 10106/3.03.2011 απόφαση του Υπουργού ΠΕΚΑ «Έγκριση προδιαγραφών για τη σύνταξη των Περιφερειακών Πλαισίων Χωροταξικού

Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης “Προδιαγραφές μελετών αξιολόγησης – αναθεώρησης & εξειδίκευσης θεσμοθετημένων περιφερειακών πλαισίων χωροταξικού σχεδιασμού & αειφόρου ανάπτυξης”.

ΦΙΛΟΤΗΣ (2014) ΕΜΠ Τμήμα Πολιτικών Μηχανικών, Τομέας Υδατικών Πόρων, Υδραυλικών & περιβάλλοντος. ΦΙΛΟΤΗΣ βάση δεδομένων για την ελληνική φύση [<http://filotis.itia.ntua.gr/info/>]

Χριστοφιλόπουλος, Δ. (2007) «Το νομοθετικό και οργανωτικό πλαίσιο του πολεοδομικού σχεδιασμού στην Ελλάδα». Στο: Αραβαντινός, Α. *Πολεοδομικός σχεδιασμός: Για μια βιώσιμη ανάπτυξη του αστικού χώρου*. 2η έκδ. Αθήνα: Συμμετρία, σελ. 97-11.

Ξενόγλωσση

Barret, C., Charvet, J.P., Dupuy, G. and Sivignon, M. (2000) *Dictionnaire de géographie humaine*. Edition Liris, pp. 135-137.

Baud, P., Bourgat, S. and Bras, C. (1997) *Dictionnaire de géographie*. Edition Hatier, pp. 29-31, 126-129, 253.

Brunet, R., Ferras, R. and Thery, H. (1993) *Les mots de la géographie dictionnaire critique*. Reclus La documentation Française, pp. 373-376.

ICOMOS (2008a) *Québec declaration on the preservation of the spirit of place*. Adopted at Québec, Canada, October 4th.

ICOMOS (2008b) *Où se cache l'esprit du lieu? Panser et Pratiquer l'esprit du lieu: Forum international des jeunes chercheurs et professionnels en patrimoine culturel*. Adopted at Québec, Canada, October 4th.

Γεώργιος Τσιλιμίγκας
Τμήμα Γεωγραφίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου
Λόφος Πανεπιστημίου, Μυτιλήνη,
gtsil@geo.aegean.gr

Ανέστης Γουργιώτης
Δρ Μηχανικός Χωροταξίας
Υπουργείο Περιβάλλοντος, Ενέργειας & Κλιματικής Αλλαγής,
a.gourgiotis@prv.ypeka.gr

αιχώρος

ΤΕΥΧΟΣ 19 | ΕΤΟΣ 2014
ISSUE | YEAR

- 4 Σαπουνάκης Α., Σταθάκης Δ.**
Εισαγωγή
- 6 Κίζος Θ.**
Από το Αγροτικό Τοπίο στο Τοπίο της Υπαίθρου:
Η Γεωγραφία και οι Προσλήψεις των Τοπίων της Ελληνικής Υπαίθρου
- 24 Τσιλιμίγκας Γ., Γουργιώτης Α.**
Η διαχείριση του τοπίου στο πλαίσιο
του χωροταξικού σχεδιασμού
- 38 Γουργιώτης Α.**
Η Συμβολή του Συμβουλίου της Ευρώπης
στο χωρικό σχεδιασμό και το τοπίο
- 58 Σαπουνάκης Α.**
Περιαστικό τοπίο στην Ελλάδα: Απειλές και προοπτικές
- 80 Τσιλιμίγκας Γ.**
Οι επιπτώσεις των χρήσεων γης στη διαμόρφωση των χαρακτηριστικών
του τοπίου: Ποσοτικοποίηση της δομής και της χωρικής κατανομής των
χρήσεων γης στις Ευρύτερες Αστικές Ζώνες
- 106 Σταθάκης Δ., Φαρασλής Γ., Σηφάκη Α.**
Αξιολόγηση των επιπτώσεων της δόμησης στο τοπίο της Κνωσού. Οι
επιπτώσεις της διαχρονικής μεταβολής της δόμησης στο τοπίο της Κνωσού
- 124 Σταθάκης Δ.**
Χωροθέτηση ανεμογεννητριών ελαχιστοποιώντας την οπτική όχληση
- 140 ΘΕΜΑΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ**
Μπεριάτος Η.
Η διακήρυξη της Στυμφαλίας και το έλλειμμα
πολιτικής τοπίου στην Ελλάδα

ISSN

—
1109-5008

Webpage

—
<http://www.aeihoros.gr>